ชื่อเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่งัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้เขียน นายสรวิชญ์ ทิพรัตนเดช

ชื่อปริญญา ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบท

ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน ของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่งัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน 2)เพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน โดยการใช้กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน 3) เพื่อเสนอรูปแบบของการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน และ 4) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่งัด อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1,360 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 309 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างของเจ้าหน้าที่ชลประทาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการและนักวิชาการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบเชิงชั้น และการจัดหมวดหมู่เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 52.39 ปี มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 81.23 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) ร้อยละ 82.20 จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.35 คน ร้อยละ 60.60 มีอาชีพรองคือรับจ้างร้อยละ 85.44 มีการถือครองที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ย 2.10 ไร่ การถือครองที่ดินโดยการเช่าเฉลี่ย 4.48 ไร่ มีจำนวนพื้นที่ที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 6.51 ไร่ ทำการเกษตรโดยการปลูกข้าว โดยมีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 49,081.22 บาทต่อปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 8,153.72 บาทต่อปี

ผลการศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.72) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบเชิงชั้น พบว่า ประสบการณ์ในด้านชลประทาน การได้รับการสร้างความเข้มแข็ง การสัมมนา และการติดต่อเจ้าหน้าที่ชลประทาน ผลการศึกษามาจากผลการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ 1) องค์กรผู้ใช้น้ำ 2) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน และ 3) เจ้าหน้าที่ชลประทาน / กรมชลประทาน นำมาสู่การสร้างความเข้มแข็งและการแลกเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการชลประทานเชิงบูรณาการ และการวางแผนพัฒนาระบบการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้มีโครงการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมดังนี้ 1) โครงการขุดลอกคลองส่งน้ำ 2) โครงการซ่อมแซมอาคารชลประทาน และ 3) โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การฟื้นฟูและการสร้างความเข้มแข็งศักยภาพขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

รูปแบบของการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทาน นำเสนอรูปแบบเป็นวงกลม ระบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานแบบวงกลมหมุนตามเข็มนาฬิกาแบบเชิงบูรณาการ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมี 3 ขั้นตอน 1) ระบบการบริหารจัดการก่อนการส่งน้ำมี 4 กิจกรรม 2) ระบบการบริหารจัดการระหว่างการส่งน้ำมี 4 กิจกรรม และ 3) ระบบการบริหารจัดการสิ้นสุดการส่งน้ำมี 4 กิจกรรม เพื่อนำไปใช้กับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำในการบริหารจัดการชลประทานต่อไป

การศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานในการบริหารจัดการชลประทาน พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีปัญหาในเรื่องการขาดความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการการบริหารจัดการชลประทาน และต้องการได้รับการสร้างความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพราะองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานจะใช้เวลาอยู่กับการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งองค์กรผู้ใช้น้ำประทานได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรให้มีการใช้

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานให้มีความรู้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานอย่างต่อเนื่อง

Title	Participatory Development and Water Users Organization Empowerment In Irrigation Management of Mae Faek-Mae Ngat Operation and Maintenance Project, Sansai District, Chiangmai.
Author	Mr. Sorawitch Thipparatanadetch
Degree of	Doctor of Philosophy in Rural Planning and Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Phahol Sakkatat

ABSTRACT

This participatory action research was conducted to investigate the following: 1) participation and factors effecting the participation and water users organization empowerment in irrigation management; 2) participatory development and water user organization empowerment in irrigation management by water users organization empowerment process; 3) the model of the participatory development and water user organization empowerment in irrigation management; and 4) problems encountered and a guideline for solving the problems of the participatory development and water user organization empowerment in irrigation management.

A set of interview schedules and focus group discussion were used for data collection. Populations in this study were 1,360 people using water of Mae Faek-Mae Ngat Operation and Maintenance project. The sample group consisted of 309 people obtained by simple random sampling. The Appreciation Influence Control technique (A-I-C) was also employed in this study. Hierarchical regression analysis, descriptive statistics and content sorting were used for data analyses.

Results of the study revealed that most of the informants were male, 52.39 years old on average, married (81.23%) and elementary school graduates (82.20%). More than one-half

of the informants (60.60%) earned supplementary income by being a hired worker, had 3.35 family members on average Most of them (85.44%).They held their own land for (2.10 rai on average) and they also rent a piece of land for 4.48 rai on average. As a whole, the informants had a farming area for 6.51 rai on average. They mainly grew rice and earned an annual income from the agricultural sector for 49,081.22 baht. Besides, they earned an annual income from non-agricultural sector for 8,153.72 baht.

It was found that the informants had a moderate level of the participation in irrigation management. ($\overline{X}$=2.72). There was a statistically significant relationship between the irrigation management and irrigation experience, empowerment, seminar, and irrigation personnel contact. The participation and empowerment development of the water users was the result of needs analysis of the 3 target groups:1) water users organization; 2) irrigation water use management group; and 3) Royal Irrigation Department personnel. The following projects were the result of participatory action project: 1) canal dredging; 2) renovation of irrigation structure; and 3) establishment of the learning center, including rehabilitation and potential strengthening of the irrigation water users organization.

The model of participatory empowerment development for the irrigation management of irrigation water users organization was an integrated cyclic model. This model consisted of 3 steps: 1) 4 activities of pre water supply management system; 2) 4 activities of the participation in the management system during water supply operation; and 3) 4 activities of the participation in the management system.

For problems encountered and a resolution guideline it was found that the irrigation water users organization lacked of knowledge and understanding in the process of irrigation management, and needed help for the empowerment of the irrigation management. This was because most of them spent their working hours on farming.

The researcher recommended that support for empowerment process should be provided for the irrigation water users organization, based on the participation in irrigation management at least twice a year. Importance of the continual participation in irrigation should not be underestimated.